UNA DÈCADA D'AJUNTAMENTS FRANQUISTES, REUS 1939-1948

La ciutat de Reus va veure succeir-se quatre alcaldes diferents durant gairebé la primera dècada del franquisme, lògicament, tots ells eren considerats *adictos al movimiento*. L'acte de constitució provisional de la primera comissió gestora de la ciutat, redactada per l'auditoria de guerra de l'exèrcit d'ocupació, el dia 16 de gener de 1936, ho especificava d'aquesta manera:

> ...presentes los mencionados señores, juran por su honor desempeñar fielmente sus respectivas funciones con celo, austeriodad y energia, inspirándose en las normas de la España nacional y del generalisimo Franco, nuestro glorioso caudillo... aceptando y agradeciendo su nombramiento que les permite cooperar con el mayor entusiasmo al resurgir de España.[1]

L'alcalde Amézaga

La primera comissió provisional de Reus fou presidida per José Ramón Amézaga Batet. El seu nomenament va venir directament del quarter general del Generalísimo l'endemà mateix del dia de l'alliberació de la ciutat: si bé no era militar de professió sembla que havia participat com a voluntari entre les files nacionals, fet que li proporcionà la possibilitat de fer bones relacions entre els alts comandaments militars i conseqüentment li facilità el camí cap a l'alcaldia (aquest no constituí pas un cas aïllat, ja que foren força els alcaldes que aconseguiren per aquesta via els seus càrrecs).

Amézaga, procedia d'una família oriünda de Reus (eren els propietaris del mas Sedó, prestigiosa finca de la localitat on, actualment, s'hi troben ubicades les instal·lacions de la cooperativa): pertanyia a una família adinerada que havia fet la seva fortuna a Amèrica, fet que l'identificava immediatament, amb les *forces vives* locals, la gent de la dreta tradicional.

La seva estada al davant de l'alcaldia va ser força breu i conseqüentment discreta, si bé no he pogut trobar cap nota oficial sobre el seu cessament, fonts orals asseguren que va ser conseqüència d'un simple mal entès (la rehabilitació d'impresos municipals en català), raó per la qual hagué d'enfrontar-se amb el governador militar de la plaça -fet més anecdòtic que important, però suficient per forçar-lo a dimitir de l'alcaldia set mesos després del seu nomenament.

L'alcalde Velasco

Cessat el senyor Amézaga calia que les autoritats militars de la plaça trobessin un nou substitut, i es decideix finalment per José Martínez de Velasco, que aquest era el gerent d'un important establiment de vins reusencs, Casa Izaguirre s.l, i estava casat amb la filla dels mateixos propietaris, Antònia Izaguirre Ferré. Socialment, la posició del nou alcalde també era força benestant, tot formant part de l'important sector vinícola de la ciutat.

Per a aquest personatge no era nova l'experiència política en la casa consistorial, ja que uns anys enrere ja havia pogut posar en pràctica la seva habilitat política, tot ocupant el càrrec de regidor i de 4t tinent d'alcalde, des del juny de 1924 fins al maig de 1925, durant l'anterior període de la dictadura de Primo de Rivera.

Immediatament, es procedí a renovar íntegrament l'antiga gestora al gust i a la mida del nou alcalde, però si la primera gestora del senyor Amézaga només va durar, aproximadament, uns nous mesos -concretament fins al 7 d'octubre de 1939-, la del senyor Velasco no duraria gairebé més. Malauradament, l'alcalde seria víctima d'un tràgic accident de cotxe que sotmetria tota la ciutat en un gran condol; així doncs, novament quedava l'alcaldia vacant i era ocupada de manera accidental pel regidor Juan Bertrán Borrás, home destacat políticament i socialment en el si de la ciutat i que posteriorment, uns anys després, acabaria sent alcalde per nomenament l'any 1952.

Després d'un parèntesi temporal, es constituí en data d'11 d'octubre de 1940, un nou ajuntament, on els *vells* gestors eren una altra vegada reemplaçats per uns de *nous*, mantenint-se únicament en el seu càrrec el fins aleshores alcalde accidentat D. Juan Bertrán Borrás, que ocupava el càrrec de cultura.

Com a nou l'alcalde de la terna que se li presentà al governador civil de Tarragona, en resultà elegit finalment Antonio Valls Julià.

L'alcalde Valls

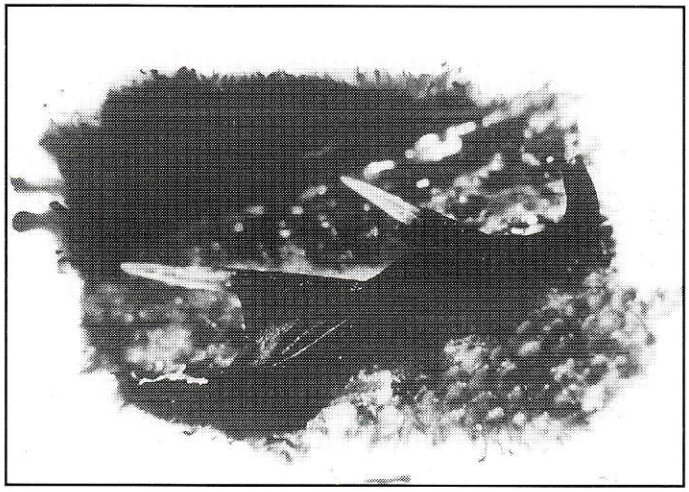
Amb Valls es posaria en marxa un nou Ajuntament que duraria gairebé set anys. Ens trobem davant el primer mandat consistent d'aquest període, conseqüència directa d'una durada molt més important que la dels dos alcaldes anteriors.

Valls era natural de Gandesa però estava mig afincat entre Reus i Barcelona. De professió farmacèutic, gaudiria d'una respectable posició sòcio-econòmica, tanmateix, estava força ben contactat amb el Movimiento -fins i tot la seva alcaldia tindria el suport del mateix Serrano Suñer, que també era oriünd de Gandesa-, la seva personalitat i els seus *eficaços* col·laboradors li permeteren de formar un *equip* que donaria al seu Ajuntament un cert caràcter de prosperitat i prestigi, ben poc usual en aquella època, destacant-hi, per exemple, de manera significativa, l'arquitecte municipal Antonio Sardà o el seu primer tinent d'alcalde encarregat d'Hisenda, Juan Juaderias Cano, que "..tot i ser foraster, fou una de les autoritats del moment que més es preocupà per dotar Reus d'una infraestructura urbana, impulsant diverses obres d'urbanisme i serveis."[2]

Valls fou el primer alcalde de la ciutat que compartí el seu càrrec amb el de "jefe local del Movimiento", tot seguint la dinàmica general imposada pel nou règim, concretant en una mateixa persona els dos càrrecs a fi d'estalviar-se la conflictivitat dualitzada d'ambdues institucions.

Sota el seu mandat, durant el mes d'octubre de 1942, s'inaugurava la I Feria Provincial de Muestras de Reus, la qual amb el temps acabaria tenint un considerable pes econòmic d'àmbit provincial. Tanmateix, la coneguda societat El Círcol reobria les seves portes al públic al juny de 1945, es tractava d'una entitat lligada a la burgesia local, amb una tradició d'anys. La reconstrucció urbanística va prendre també un considerable impuls, evidentment formava part d'una necessitat primera de la postguerra, tot demanant amb urgència la inversió en noves instil·lacions comercials i industrials, juntament amb un important volum d'obres públiques i particulars, que no feien més que obrir les portes a un llarg programa urbanístic que sovint toparia amb la forta crisi econòmica en què era immers el país.

L'alcalde Antonio Valls i els seus col·laboradors, indubtablement, van saber donar una certa imatge de classe i *prosperitat* a uns dificilíssims anys de postguerra, on la misèria, el racionament, la inseguretat, les malalties, la sequera,... *alimentaven* una població exhaurida per la guerra.

Valls, que m'atreviria a qualificar com a un *home de prestigi*, a través del seu discurs i sobretot de la seva imatge sabia oferir allò que bona part dels ciutadans necessitaven, projectant una mena de confiança que semblaria suavitzar la difícil situació que es vivia. Si bé Valls transmetia públicament una imatge simpàtica, de *senyor*, combinada amb una atractiva presència física, val a dir també que s'adequava força a la imatge de solidesa política que el nou règim necessitava amb urgència. Caldria considerar Valls més que com un home *polític*, amb una carrera activa i compromesa, com el típic model d'home de dretes, de bona posició social i que simpatitzava amb el nou règim, trilogia generalment necessària per ocupar una alcaldia en aquell moment, perquè, com ja he dit i repeteixo, gairebé més important eren les actituds i la imatge que no pas el contingut del programa que podia oferir el personal polític d'aleshores.

L'alcalde Miralles

El dia 20 de desembre de 1947 l'Ajuntament de Reus era altre cop renovat, el senyor Antonio Valls Julià dimitia el seu càrrec, la raó és per a mi totalment desconeguda, ara bé, el que sí sé és que existiren tensions entre ell i el governador civil de la província, Labadie Otermín, fet que podria haver participat la seva decisió.

> ...el governador civil va elevar una terna al ministre de la Governació, com era perceptiu, de proposta per a ocupar l'alcaldia de Reus, en la que Miralles constava, en tercer lloc, el que ens indicava que no disfrutava de les preferències de l'autoritat provincial que feia la proposta, el que tal vegada qüestionà l'actuació de Miralles enfront de l'alcaldia de Reus.[3]

Miralles, a qui jo atreviria de qualificar com *l'home polític*, no seria un personatge socialment parlant- tan popular i carismàtic com el seu antecessor, segurament *l'estatus social* hi influiria força. Lluny de la dreta tradicional, el nou alcalde era un empleat de banca, però per contra de Valls, Miralles sí que tenia darrera seu una llarga i consistent trajectòria política, en certa manera era substituït *l'home imatge* per *l'home ideologia*. De jove ja havia format part de la joventut de Unión Patriótica; acabada la dictadura de Primo de Rivera, passaria a formar part de les files monàrquiques. Durant les eleccions de 1933 i 1936 va defensar enèrgicament la candidatura (dretana) de Joaquin Bau; i quan va esclatar la guerra, aviat aconseguí passar-se a la España Nacional pel front de l'Ebre, iniciant la seva carrera política dintre les files del Movimiento poc després d'haver acabat la guerra, quan la ciutat de Reus ja feia un any que havia estat *alliberada*,

Pere Miralles Casals ja era nomenat secretari local del Movimiento, la seva projecció política era indiscutible, tanmateix aquesta es deixaria notar, amb tota claredat, en els seus freqüents discursos i ponències a les quals sabia donar aquell caràcter tan característic del nou règim.

El nou alcalde denotaria una certa sensibilització cap al problema social, conseqüència possible de la seva procedència treballadora. Ell mateix exposava les seves intencions en una entrevista feta pel *Diario Español* dient: "se facilitará a la clase obrera los medios necesarios para nivelar el coste de la vida así como la adquisición de una cultura que la capacite para el futuro" [4]. Evidentment, Miralles no podia oblidar la reconstrucció urbanística de la ciutat, malgrat que ell mateix reconeixia la difícil situació de l'Ajuntament que havia de fer front al pagament d'interessos i amortitzacions anuals dels diferents préstecs que tenia concertats amb el Banco de Crédito local de España, xifra que sumava aleshores (gener de 1948), un total de 9.302.000 pessetes. Tot i això, es començava a preveure un important projecte per aconseguir una zona d'eixample capaç d'assumir el creixement de la població, alhora que s'iniciava el projecte de la nova urbanització del passeig Misericòrdia, entre d'altres. Quant a cultura i societat, també volia donar-hi una empenta, per exemple Miralles cercava aconseguir posar a Reus, gràcies a l'ajut de les autoritats eclesiàstiques, un centre docent regit per una comunitat de religioses, tot coincidint amb les directrius generals d'arreu de l'Estat, de consolidar l'ensenyament en mans dels sectors eclesiàstics, enfront la forta secularització que la República hi va donar.

Si amb l'alcalde Valls s'aconseguia la reobertura de l'emblemàtic Círcol, entitat més propera socialment a l'alta burgesia local, amb Miralles arribava la reobertura del Centre de Lectura, entitat de caire més popular i petit burgesa, no tan elitista i força lligada al món de la cultura. Poc temps després, quan encara no havia passat ni un mes de la reobertura del Centre de Lectura, es reorganitzava el Sindicato de Iniciativas entitat dedicada a promoure l'activitat turística, tot cercant incrementar l'atracció de forasters cap a la zona. Es tractava d'una ambició força optimista en un moment de gran depressió en què, malgrat els intents de desenvolupament, la realitat sòcio-econòmica no es podia oblidar pas; recordem que encara sovintejava el racionament de productes de primera necessitat com l'oli, l'arròs, el sucre, el sabó, les patates, el cafè, la xocolata, etc., les cartilles de racionament, eren alguna cosa més a què tothom estava acostumat. Sovint, es feia palesa la manca d'infraestructura de la ciutat, com en el greu problema de la sequera que des que la guerra havia acabat encara no s'havia pogut solucionar; malgrat tot, l'intent de tirar endavant l'economia de la ciutat, continuava. Així doncs, durant el juny de 1948 es constituïa el comitè executiu de la II Feria Provincial de Muestras. Havien passat uns sis anys, des de la celebració de la I Feria de Muestras, però Reus, novament, n'obria les portes.

A Miralles, l'afer sobre l'emplaçament del campament de Milícies Universitàries al Mas dels Frares li acabaria costant el seu càrrec. La ubicació del que seria anomenat Campamento de Castillejos l'enfrontà amb determinats interessos tarragonins, els quals volien l'emplaçament més a prop de la seva ciutat. Aquests, en perdre tota possibilitat a causa de la *bona estratègia* de l'Ajuntament Miralles, irremeiablement, forçaren la fi del seu mandat:

> Dies més tard, el Governador Civil, senyor Labadia Otemín, pregava a Miralles la dimissió, segons manifesta pressionat per uns determinats components de la Diputació, tota vegada que l'ajuntament s'havia anticipat a la Diputació en l'homenatge al General Ungría.[5]

Tots dos alcaldes, Valls per una banda i Miralles per una altra, protagonitzaren per a la ciutat de Reus, els primers anys de dictadura des de la seva alcaldia. Ambdós ens posarien sobre la taula dos models força distints, però d'allò més significatius per a l'època. Valls, *l'home de prestigi*, el confrontaria amb Miralles, *l'home polític*. Ara bé, malgrat la seva naturalesa diferent, tots dos respondrien a un denominador comú: una base política dretana i el control aclaparador d'un governador civil, jerarquia superior que ho dominava veritablement tot i limitatava gairebé totalment la seva capacitat d'actuació, obligant-los fins i tot de vegades a renunciar els seus càrrecs on, per altra banda, els havia posat.

Tot aquest context cal que no el demarquem d'una realitat on l'economia de postguerra, enfonsada en la necessitat i la misèria, caracteritzada pel freqüent estraperlo, el mercat negre i una alta taxa inflacionista, que no deixava emergir una població, un país, assolat pel mal tràngol de la guerra; i on el règim encara trontollava a remolc dels esdeveniments mundials tot i els constants intents dissimuladors practicats per les noves autoritats governamentals.

ESTHER MAGRIÑÀ LOZANO

Notes

[1] ACR actes municipals 16-1-1939
[2] cit., ANGUERA, Pere. *Història gràfica del Reus Contemporani II. 1939-1979*. pàg. 54.
[3] MIRALLES CASALS, Pere. "Concrecions de Joan Sirolla Siré". *Reus Setmanal, núm. 937. 5-10-91*
[4] *Diario Español*, 15-1-1948
[5] MIRALLES CASALS, Pere. "Concrecions de Joan Sirolla Siré". *Reus Setmanal*, núm. 937. 5-10-91